

AIN KALLIS

ILM JA POLIITIKA

Ilm on nagu valitsus, alati kõiges süüdi.

Jerome Klapka Jerome

Esimene asi, mis tavakodanikule meenub ilma ja poliitika seostamisel, on valimispäeva ilm. Miks peame oma kodanikukohust täitma just märtsis ning oktoobris?

See on aeg, kus rahvas ei kola mööda metsi ega tuhni peenramaal. Valimiste aja ilm peab ju sarnanema hea teatriilmaga: see ei tohi olla liiga ilus ega liiga halb. Muidu jäävad saalid tühjak. Märts ja oktoober sobivad valimisteks niisiis suurepäraselt.

Olulised on isegi valimiseelsed kuud – talvel sandi autoilmaga parlamendivalimiste kihutustööd teha on sageli õige vaevaline. Meenutagem vaid 2011. aasta riigikogu valimisi. Üks saadikukandidaat kurtis sellal meedias oma kannatuste üle veebruarikuusel agitatsiooniturneel lumiste teede ning külmanud kemmergutega Võrumaal...

Vihm ja pöud mõjutavad valimistulemust

Häda oli valimispäeva ilmaga 1999. aastal, mil Lõuna-Eesti teed olid paksumuljumel, kohati päris läbimatud.

Hommikul soovitati valijaile lohutuseks eelistada sääraseid kandidaate, kes teavad lahendusi, kuidas maal teid lahti hoida. Valimisaktiivsuseks saadi siis vaid 57,4% – madalaim senistest.

Ilma üle ei ole seni nurisetud vaid eurosaadikute valimistel, mis teadupoolest toimuvad südasuvel.

Valimispäeva ilma mõju valimistulemustele on ka teaduslikult uuritud. Ajakirjas Journal of Politics lahati 2007. aastal põhjalikumalt 14 presidendivalimise tulemusi USA-s ning võrreldi valimisaktiivsust igas valimisjaoskonnas sademete hulgaga sealseis piirkondades. Selgus, et üks toll vihma valimispäeval kahandas osavõttu ühe protsendi võrra, sama tugev lumesadu aga viis korda enam! Nii ei tulnud sajastel valimispäevadel 1972., 1992. ja 2000. aastal välja sadu tuhandeid valijaid.

Halva (külma või vihmase) ilma korral võitsid peaaegu alati vabariiklased kui oma parteile ustavamad hääletajad. Just jäiste hoogsadudega ilm 2000. aasta novembris mängis vingerpussi Nobeli „kliimapremia“ saanud Al Gore'ile ning tõi valgesse majja vabariiklase George W. Bushi.

Ja veel. Paarkümmend aastat tagasi leiti USA-s huvitav seos presidendivalimiste ja nende vahele jääva nelja aasta vihmahulga vahel. Seitsmel juhul kaheksast perioodist, kui sademete hulk oli keskmisest ehk normist suurem, jäi püsima võimul olev partei. Vihmavaesil aastail vahetus president kuuel juhul seitsmest. Nõnda sündis vähemalt aastail 1825–1924. Pöud tingis saagi languse, raskete aegade tuleku ja üldise rahulolematuse.

Muide, Eestis sai ülipõuase 2002. aasta järel Siim Kallase asemel peaministriks Juhan Parts.

Kliimamuutused ja sõjad

Sageli heidavad poliitikud kolleegidele ette kallutatust. Kõnealuse teema puhul on aga „kallutatust“ just õige sõna, sest kliima tähendab kreeka keeles kallet.

Ajalooost on teada, et kliimamuutused on põhjustanud mõnegi tsivilisatsiooni kao (näiteks Mesopotaamias, Kesk-Ameerikas). Isegi lühemaegsed kliimaanomaaliad (paarikümne aasta ümber) võivad viia suurte muudatuseni riigikorras – näiteks viisid kolm pikka põuaperioodi Süürias aastail 1988–2010 maa majandusliku languse ja kodusõjani.

Valimiste aja ilm peab sarnanema hea teatriilmaga: see ei tohi olla liiga ilus ega liiga halb.

Ülipõuase 2002. aasta järel sai 2003. aasta riigikogu valimistel Siim Kallase asemel peaministriks Juhan Parts

Kas kliimamuutus põhjustab sõdu? Esimeseks kliimasõjaks peetakse üldiselt Darfuri konflikti (algas aastal 2003) Sudaani alal, kuigi pikk pöud oli, nagu ka Süüria sündmuste puhul, vaid üheks soodustavaks teguriks.

USA teadlane Marshall Burke väidab, et kodusõdu esineb rohkem perioodidel, mis on keskmisest soojemad – temperatuuri tõus ühe kraadi võrra põhjustavat konfliktiohu suurenemist 50% võrra.

Tuntuim looduskatastroof, mis viis riigikorra muutuseni, oli tugev kevadine pöud Prantsusmaal 1788. aastal. Järgnevalt materdas 13. juulil ränk rahesadu riigi ikaldunud viljapõlde, ning kõigele lisaks osutus saabuv talv äärekülmaks (kohati –40 °C). Täpselt aasta pärast rahetormi vallutas rahvas Bastille’.

Nüüd näide lähemast ajast, orkaan Katrina laastamistööst 2005. aasta augustis. Nimetatud suurtormi möllamise ajal heideti noorema Bushi valitsusele ette, et nood polnud üldse pööranud tähelepanu New Orleansi linnast tulnud signaalidele Mississippi jõe ja Pontchartraini järve kaldatamiste kehvast seisukorrast. Ning et presidendi reageerimine õnnetusele oli aeglane (või isegi hoolimatu). Ajalehed valgustasid värvikalt, kuidas riigisekretär Condoleezza Rice ostis sel ajal, „kui kaasmaalased New Orleansis hukkusid“, kaubamajadest kalleid kingi. Nii nagu ennustati, lõppesid järgmi-

sed valimised vabariiklastele kaotusega.

Ilmakatastroofid on osutunud valitsustele proovikiviks, et näidata, kui võrd oskuslikult suudavad nad kriisilukordades riiki juhtida. Võimas orkaan Sandy („Frankenstorm“) võimaldas 2012. aasta oktoobris, just enne valimisi, president Barack Obamal näidata kindlat kätt föderaalabi organiseerimisel. Vabariiklasest konkurendi Mitt Romney avaldused jäid Obama omadele kõvasti alla.

Ilmataadi atentaadid

Ilmataat ei armasta paraade – neid on vähe, kus ilm ei kipu vahele segama. Vaid suure lennuväe ning ilmamuutuse kogemustega riigid suudavad paradeerimispaigast eemal kunstliku vihma tekitamisega sademetega tulekut enam-vähem kontrolli all hoida.

Pakasega on lugu hullem. Näiteks Eestis jäi pidulik marssimine viimati külma tõttu ära 2007. aasta 24. veebruaril (enne sõda isegi neljal korral), 1924. aastal Kuressaares juhtus see aga paksu lume pärast.

Ilm on isegi võimeline tapma suurriikide juhte. Kõige efektsemalt kukub see välja nende ametisse astumise aegu. Ajaloost on teada, et USA president William Henry Harrison külmetas 1841. aastal lahtises tõllas vingete tuule käes sõidu ning ligi kahetunnise kõne ajal sedavõrd, et jäi paari päeva pärast kopsupõletikuga voodisse. Kuu aja pärast heitis ta hinge.

Lõuna-Aafrika vabariigi president Nelson Rolihlahla Mandela (keskmine nimi tähendavat kohalikus koos keeles paharetti või selli, kel alati midagi juhtub – A. K.) pääses napilt „atentaadikatsest“ Umtata linnas, kus ta parajasti puhkas. Nimelt ründas linna apteeki tugev tornaado. Ihukaitsjad lükkasid riigipea põrandale ning tegid tema otsas külakuhja. Keeris viis maja katuse, seesolijad pääsesid aga õnnelikult. Lihtrahval läks kehvemini – hukkus 11, vigastada sai 150 elanikku.

1963. aastal, kui Kuuba saart räsib võimas orkaan Flora, oleks riigipea Fidel Castro äärepealt oma elu kaotanud. USA luure keskgagentuuri 638 atentaadikatset (Castro: „Olen sel alal „olümpiavõitja!“) üle elanu elule oli loodusestiihia olnud ohtlikum.

Tähendusrikkad ilmated

Enamik suurriikide juhte on püüdnud ilma valitsemise poole, kuid on teada ka isikuid, kes, olles lihtsalt head ilmatundjad, on osanud hinnata meteoroloogilist infot ja jõudnud ka oma karjääril kõrgele. Siinkohal võib välja tuua näiteks kuulsat mehe piibliaegadest – Joosep Jakobi poja, kes ennustas Egiptuses õigesti nii pikaajalise soodsa ilmastikuga kui pöuaseid perioode ning jõudis riigisekretäri ametisse ainult tänu ühele tükkesse läinud prognoosile!

Tõelised amatöörmeteoroloogid olid mitmed edukad USA presidendid: George Washington, Thomas Jefferson ja John Quincy Adams. Viimased kaks olid sellised fanaatikud, kes ei unustanud ilma märkmeid teha isegi oma presidendiks pühitsemise päeval.

Eesti on jällegi riik, mille peaminister on olnud professionaalne klimatoloog Andres Tarand.

Lõpetuseks üks riikalik küsimus: miks jälgivad julgeolekuteenistused erilise hoolega ilmatedeid? Ikka sellepärast, et pärast 1936. aasta 17. juulil raadioetris kõlanud prognoosi „Kogu Hispaania kohal on pilvitu taevast“ algas Hispaania kodusõda.

Pealtnäha süütu ilmatede 11. novembril 1973 „Santiagos sajab vihma“ oli aga Tšiilis signaaliks kindral Augusto Pinocheti juhitud riigipöördele. •

Bastille' vallutamine 14. juulil 1789. Prantsusmaal riigikorra muutumiseni viinud rahutused vallandas 1788. aastal viljasaaki kahjustanud kevadine pöud ja suvine rahe ning järgnenud pakaseline talv

 Ain Kallis (1942) on meteoroloog, klimatoloog ja publitsist. Tema peamine uurimisvaldkond on Eesti kiirguskliima. Töötab peaspetsialistina Eesti keskkonnanagentuuris ja dotsendina Tallinna tehnikaülikooli mere-süsteemide instituudis.